

EN FRI FOLKKYRKAS FINANSERING

Av rektor *GUNNAR HILLERDAL*

Rektor Gunnar Hillerdal följer med denna artikel om en fri folkkyrkas finansiering upp sina tidigare inlägg i debatten stat—kyrka, bl. a. den artikel om kyrkans frigörelse från staten, som publicerades i Sv.T. 1/67.

I diskussionen om kyrkans framtid efter eventuell frigörelse från staten — bra vore om en sådan formulering kunde bli allmän i stället för talet om skilsmässa mellan stat och kyrka — spelar oron för kyrkans framtida finansiering en påfallande stor roll. Det är uppenbart att många av kyrkans vänner tvekar om möjligheterna att klara kyrkans framtida ekonomi utan bibehållande av uttaxeringsrätten. Såväl bland aktivt kyrkfolk som bland politiskt verksamma, som utan att vara personligen engagerade i kris-

ten verksamhet önskar att kyrkan i framtiden skall få verka utan att komma i organisatoriska svårigheter, är tvehågsenheten stor.

Det finns därför all anledning att peka på de möjligheter som står till buds för kyrkans framtida finansiering och att närmare överväga, hur en övergång från nuvarande statsberoende rimligen kan komma att ske.

I fortsättningen utgår jag från en rad givna förutsättningar. Kyrkan kommer också i framtiden att bevara sin öppenhet. Den kommer alltså inte att bli uppbyggd som huvudparten av nuvarande frikyrkor, som är organiserade på bekännelsekyrklig grundval. Svenska kyrkan förblir en folkkyrka, där grunden för medlemskap normalt utgöres av barndopet. Som medlemmar i kyrkan kommer att räknas alla, som döpts i kyrkan och som inte uttryckligen begärt utträde. Man får dock räkna med ett aktivt respektive ett passivt medlemskap i den meningen, att en stor grupp — exakt hur stor kan idag ingen förutse — betalar en årlig avgift till kyrkan, medan en annan grupp av skilda skäl underlåter att inbetala sina kyrkoavgifter.

Vidare utgår jag från att kyrkans frigörande från staten sker i huvudsaklig överensstämmelse med den statliga utredningens s. k. C-alternativ. Det innebär, att kyrkan får behålla alla egendomar, som skäligen kan sägas vara hennes, utöver kyrkobyggnader och församlingshem även den s. k. kyrkliga jorden och skogen.

En ytterligare förutsättning är tämligen given. Genomförandet av kyrkans frigörande från statsberoende kan inte ske över en natt utan kommer i vissa avseenden att äga rum under en lång period. Givetvis kan fr. o. m. ett av riksdagen angivet datum kyrkolagen och en rad kungliga förordningar sättas ur kraft som allmän lag och åt kyrkan, som förslagsvis får karaktär av from stiftelse, överlåtas att svara för det mesta av det som statliga organ nu handlägger. En fri kyrka får själv bestämma ordningen för utnämningar av biskopar, domprostar osv. samt besluta om organ för kyrkostyrelse och förvaltning. När det gäller kyrkans ekonomiska beroende av staten får man dock räkna med en avsevärd övergångstid.

Statsgaranterade löner

Man får nämligen utgå från, att alla präster och kyrkomusiker, som innehar ordinarie befattningar, är statsämbetsmän och därmed har sina löner respektive pensioner garanterade. Vid en generös uppgörelse — och varför skulle man i

dagens läge inte räkna med en sådan? — bör t. ex. prästförbundet som förhandlande part (respektive SACO, till vilken prästförbundet är anslutet) utan alltför stora svårigheter uppnå sådana villkor, att de ordinarie prästerna i fortsättningen får ägna praktiskt taget hela sin tid åt pastorala uppgifter.

Enligt en beräkning publicerad 1963, byggande på 1960 års siffror, uppgick svenska kyrkans samlade utgifter då till 329 milj. kronor. Av dessa beräknades emellertid 144 milj. kronor falla på folkbokföring och begravningsväsen. Kommuner-
na får givetvis i framtiden överta det ekonomiska ansvaret härför. Övriga utgifter uppskattas till följande siffror:

Församlingsarbetet 120 milj. kr
Stifts- och rikskyrkan 40 milj. kr
Yttre mission och

hjälpverksamhet 25 milj. kr

I det betänkande, som 1965 fram-
lades av den s. k. Kyrkoorganisa-
tionskommittén (tillsatt av biskops-
mötet, Pastoratsförbundet och
Prästförbundet) uppräknades be-
hoven i 1963 års kostnadsläge med
55 milj. kronor. I 1967 års kost-
nadsläge får beloppet ytterligare
höjas, hur mycket är dock svårt att
ange. På motsvarande sätt stiger
emellertid de inkomster, som icke
härör sig från direkta statsbidrag
(1960 7 milj.) och församlingsskatt
(1960 240 milj.), nämligen inkom-
ster av löneboställen och prästlöne-
fonder (1960 42 milj.) samt kol-
lekter och gåvor (1960 40 milj.).

Hur stort blir gapet mellan inkomster utöver statsbidrag och församlingsskatt respektive totala utgifter? I 1967 års penningvärde torde det ligga någonstans mellan 150 och 200 milj. kronor, föreställer jag mig. Frågan är då hur den summan skall täckas.

Gapets täckande

Först erinras om vad som ovan sades om löner för ordinarie präster och kyrkomusiker. I starten är det i själva verket fråga om ett avsevärt mycket mindre belopp, hur stort vågar jag dock icke i siffror ange.

Huvudparten av det erforderliga beloppet torde också i framtiden få och kunna uttagas som kyrkoavgifter. En rimlig lösning är att kyrkan beslutar om differentierade avgifter efter inkomsten, alltså i princip bibehållande av en form av uttaxering men med den skillnaden att staten respektive skattemyndigheterna inte garanterar indrivningen. Avgiften kommer rimligen att gälla fysiska personer, inte som nu även juridiska. Å andra sidan är det givetvis ingenting som hindrar att organisationer eller bolag, som också i fortsättningen vill stödja kyrkan, gör detta efter grunder liknande de nuvarande uttaxeringsformerna. Mera realistiskt är dock att räkna med ett betydande bortfall av sådana inkomster, medan man å andra sidan, kanske efterhand, han räkna med betydande anslag från donatorer, enskilda och andra,

till speciella kyrkliga projekt (t. ex. stiftsgårdarna).

En stor ovisshet vidlåder på en avgörande punkt avgiftsfinansieringen. Hur många kommer att betala? Såsom ovan framhållits kan ingen i dagens läge säga något med bestämdhet. Enligt min personliga uppfattning finns det dock inte stor anledning till pessimism från kyrkans sida. Anslutningen av föräldrar, som sänder sina barn till konfirmation, ger en fingervisning om att svenska kyrkan också i framtiden kommer att få en solid folklig anknytning. Dessutom bör man, såsom med skärpa framhållits av bl. a. professor C. A. Hessler i boken "Statskyrkodebatten" (1964) räkna med att en ombasering av kyrkans ekonomi till frivillighet kommer att aktivera mängder av medlemmar till ökade individuella insatser, i pengar såväl som in natura. Hessler tog i det nämnda arbetet alla kyrkans män, som på denna punkten är överdrivet pessimistiska, uttryckligen i örat. Erfarenheterna från andra länder visar, att betydande nytillskott av kyrkligt lekmanngaengagemang friggöres inför utsikten att förlora kyrkan och vad den representerar. Människor kommer i stor utsträckning att förstå inebörden i Karl Barths ord att en kristen har att avlägga bl. a. "en ekonomisk gudstjänst" och göra det med glädje. Personligen är jag helt övertygad om att det i svenska kyrkan finns tillräckligt mycket — delvis ännu

latent — engagemang och beslutssamhet för att klara ekonomin även utan beskattningsrätten. Självfallet räknar jag därvid med att det blir rikskyrkans uppgift att tillse att erforderlig utjämning mellan rika och kapitalsvaga församlingar äger rum.

En rimlig anordning — åtminstone under ett längre övergångsskede — vore vidare, att nuvarande rätt att dra av utdebiterad församlingsskatt från beloppet för taxering till statlig inkomstskatt överföres till de nya församlingsavgifterna. Från folkpartiets sida har vidare under en följd av år — på senare tid ofta med understöd från högern och centerpartiet — motionerats om generell avdragsrätt för gåvor till frikyrkoförsamlingar m. m. upp till vissa belopp eller om utredning i frågan. I samband med genomförande av kyrkans frigörelse från staten synes en dylik åtgärd mera naturlig, och det blir i sammanhanget lätt att åstadkomma den ur religionsfrihetens synvinkel önskvärda pariteten mellan svenska kyrkan och frikyrkosamfundet. Detaljerna får givetvis i vederbörlig ordning utredas.

Indirekt stöd

Också på andra sätt bör man kunna räkna med ett indirekt stöd från det allmännas sida. Kyrkans frigörelse från staten kan givetvis inte komma att innebära att ett stadium av total relationslöshet i fortsättningen inträder parterna emellan

eller mellan lokalförsamlingarna och kommunerna. Man bör t. ex. utgå från att statsmedel också i fortsättningen anslås till renovering av kulturhistoriskt värdefulla kyrkobyggnader. Överhuvud bör det stå kommunerna fritt att göra den satsning de önskar för att stödja kyrkans verksamhet på samma grunder som redan sker på många håll vad gäller frikyrkornas, t. ex. i form av direkta anslag till ungdomsarbetet och lokaler för detta, utbetalande av studiecirkelbidrag till kyrkligt och frikyrkligt studiearbete etc. Ingenting talar för att dessa bidrag, som utgår enligt normer vilka inte är speciellt avpassade för församlingarnas verksamhet, i framtiden skulle minska. Snarare tvärtom. Den kyrkomusikaliska verksamheten torde på många håll på motsvarande sätt kunna påräkna bidrag från kommunernas särskilda poster för kulturell verksamhet. Föredragshållare vid församlingsaftnar kan få arvoden och resekostnader täckta genom bestämmelser rörande folkbildningsarbetet, vilka redan utnyttjas på frikyrkligt håll. Det är möjligt att t. o. m. konfirmationsundervisningen skulle kunna organiseras på sådant sätt, att vissa bestämmelser om bidrag skulle bli tillämpliga.

Denna uppräknings har inte gjorts i syfte att visa att kyrkan i fortsättningen skulle kunna pressa mängder av medel från det allmänna. En fri kyrka, som funnit sin form, kommer enligt min mening att kun-

na fungera utan alla eller de flesta av dessa stödformer och bör kanske göra det. Uppräkningen har snarast tillkommit för att klargöra, att det finns åtskilliga vägar att gå, helt legala och i paritet med andra ideella sammanslutningar, om kyrkans ekonomi skulle bli ansträngd.

Ovan har nämnts att betydande medel i form av garanterade prästlöner m. m. kommer att stå till kyrkans förfogande under en första uppbyggnadstid. Ingenting hindrar att riksdagen, om den så önskar, ytterligare beslutar om en successiv avveckling av medlen från församlingsskatterna. Församlingsskatten som sådan bör visserligen upphöra från det datum som beslutas, men man kan för att underlätta övergången och anpassningen till en fri kyrklig ekonomi besluta att vissa procent av motsvarande medel ställs till förfogande av kommunerna och att procenttalet skrivs ned efterhand. En sådan övergångstid bör dock inte bli så utdragen, att de aktiva kyrkomedlemmarna inte märker att någon reell förändring är på gång. Något av en mindre chock behövs förmodligen för att väcka lekmännen till den aktiva medverkan för kyrkans finansiering, som de i andra länder med framgång visat sig kunna åstadkomma.

De passiva kyrkomedlemmarna

Slutligen bör några ord sägas om

de passiva kyrkomedlemmarna, som utan att gå ut ur kyrkan inte fullgör inbetalningen av kyrkoavgifter. Hur skall kyrkan uppträda, då dessa i samband med önskan om förrättningar — dop, vigsel, jordfästning — begär kyrkliga tjänster? En möjlighet är givetvis att de i det sammanhang det gäller betalar resterande avgifter. En annan, förmodligen mera praktiskt framkomlig, är att för dessa — naturligtvis inte för betalande medlemmar — avgiftsbelägga förrättningar. Systemet fungerar redan på de håll, där kyrkomedlemmar av skilda skäl önskar förrättningen förlagd t. ex. till en stiftelsekyrka. Förmodligen skulle inte oväsentliga årliga tillskott komma in den vägen från passiva medlemmar, som för övrigt i samband med den förnyade kontakten med kyrkan i stor utsträckning skulle återgå till aktivt medlemskap i den betydelsen, att de betalar kyrkoavgifter.

Hur kyrkoavgifter skall tas in är en fråga för sig. Det finns — så visar erfarenheten från andra länder — många vägar att gå. En enkel åtgärd, som många förmodligen skulle acceptera med glädje, vore en fullmakt för banken, där de får lönen utbetalad, att månatligen dra av angivet belopp. Lutherhjälpen arbetar på sina håll redan på det sättet och får med ett minimum av utgifter in stora belopp genom så enkla medel.